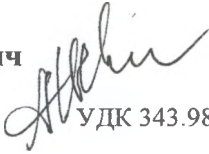

Абм.
W35

Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого

Швидкий Олександр Григорович

УДК 343.98

**ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
ПОЧАТКОВИХ СЛІДЧИХ ДІЙ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК**

Спеціальність 12.00.09 — Кримінальний процес
та криміналістика;
судова експертиза

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків — 2000

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Гарантована Конституцією України та Законом України “Про власність” охорона приватної власності, її захист від злочинних, особливо корисливих посягань була й залишається одним з найважливіших завдань правоохоронних органів.

Основний Закон України проголошує непорушність права приватної власності та недоторканність житла від протиправних посягань (ст. 30, 41). Ці положення мають принципове значення, бо безпека й недоторканність визнаються надзвичайними соціальними цінностями в умовах революційного оновлення нашого суспільства, формування демократичної, правової держави.

Чинне кримінальне законодавство (ч. 3 ст. 140 КК України) передбачає досить сувору кримінальну відповідальність – позбавлення волі строком від трьох до десяти років з можливою конфіскацією належного майна за вчинення крадіжки з проникненням у житло.

Економічний стан у державі в останні роки не сприяє зменшенню росту корисливих злочинів. Різке зубожіння більшої частини населення, безробіття, безпритульність, розшарування населення на багатих і бідних, інші несприятливі чинники, раніше нетипові для нашого суспільства, – усе це реально пробуджує бажання досягти безбідного життя хоча б і злочинним шляхом.

Серед злочинів, які вчинюються на Україні в даний період часу, квартирні крадіжки займають значне місце. Низький відсоток їх розкриття значною мірою обумовлено не тільки організаційними недоліками, але й відсутністю методик розслідування.

Слід відмітити, що в криміналістичній літературі проблеми методики розслідування крадіжок, у тому числі й квартирних, знайшло своє відбиття в роботах В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.М. Бикова, М.О. Бурнашова, О.М. Василюва, Л.Г. Відонова, Г.Г. Зуйкова, М.І. Клименко, О.Н. Колесниченка, В.Л. Колмакова, В.О. Коновалової, Е.І. Макаренка, Г.А. Матусовського, І.В. Постики, М.В. Салтєвського, О.П. Снігерьова, В.Ю. Шепітька.

Наукова розробка питань, викладених у дисертації, набуває особливо-го теоретичного й практичного значення, бо, незважаючи на значну кількість праць, у яких вони порушувалися, діяльність органів внутрішніх справ по боротьбі з квартирними крадіжками постійно потребує вивчення і вдосконалення.

Дії злочинців по безпосередньому проникненню в житло з метою вилучення матеріальних цінностей характеризуються великою різноманітністю. Не всі з них описані в навчально-методичній літературі. Причому практика

свідчить, що на сьогодні квартирні крадіжки набули ознак організованої і професійної спрямованості, різняться кваліфікаційністю способів їх учинення, надзвичайною винахідливістю дій по підготовці до цього злочину і по приховуванню його слідів. Розслідування крадіжок за цих умов вимагає від працівників слідчих та оперативно-розшукових органів певних навичок у застосуванні всіх наявних засобів з метою розкриття суті злочину.

У поданій до захисту дисертації автор дослідив і обґрунтував ті засоби й методи, використання яких у кожній слідчій ситуації доцільніше й ефективніше.

Мета та завдання дослідження. Основною метою дисертації є комплексне дослідження такого виду злочину, як квартирні крадіжки, характерних способів та рис їх учинення, а також першочергових слідчих дій, методів розслідування, криміналістичних засобів як гарантій захисту права власності громадян України.

Для досягнення поставленої мети дисертантом вирішувалися такі головні завдання, як-то:

- концентрування та системний аналіз наявної інформації, що являє собою інтерес у боротьбі з квартирними крадіжками з точки зору криміналістичної характеристики;

- особливості проведення початкових слідчих дій, використання характерних тактичних прийомів, їх розробка, вивчення, застосування психологічних чинників для забезпечення невідкладності й оперативності від початку виявлення крадіжки;

- розробка наукових організаційних положень планування й організації слідства по крадіжках, визначення на цій підставі прийомів проведення окремих слідчих дій, використання їх у процесі слідства залежно від характеру злочину;

- взаємодія слідчих та оперативно-розшукових органів у вирішенні спільного завдання – розслідування крадіжок і боротьба зі злочинністю;

- застосування в процесі розслідування тактичних операцій, які забезпечують найбільшу ефективність розкриття злочину;

- форми профілактичних заходів по попередженню злочинів проти особистої власності в умовах сучасної економіки та реформування правової системи України.

Методологія та методика дослідження. У процесі написання роботи автором застосовано базовий діалектичний метод наукового пізнання, а також окремі наукові методи – системно-структурний, логіко-юридичний, соціологічний, психологічний.

Теоретичною основою дисертації послужили наукові праці вчених у галузі кримінального, кримінально-процесуального права та криміналістики, які були реалізовані в практичній діяльності органів дізнання, слідства та суду.

Нормативною базою роботи є Конституція України, кримінальне, кримінально-процесуальне законодавство, закони України “Про власність”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про боротьбу з організованою злочинністю”.

Емпіричну базу роботи склали матеріали кримінальних справ по розслідуванню квартирних крадіжок до постанови вироку суду. Теоретичні висновки ґрунтуються на вивченні й узагальненні 300 кримінальних справ, у 250 з яких дисертант безпосередньо брав практичну участь.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що в ньому досліджено методику слідства на сучасному етапі з урахуванням особливостей, які характеризують конкретний, найпоширеніший вид корисливого злочину – квартирні крадіжки, на підставі всебічного вивчення наукових робіт та узагальнення практики розслідування справ цієї категорії.

Під іншим кутом зору розглянуто проблеми планування й організації розслідування квартирних крадіжок, обґрунтовано ситуаційний підхід до висування слідчих і розшукових версій. Аргументовано необхідність здійснення тактичних операцій. Систематизовано способи вчинення крадіжок зі зломом, запропоновано рекомендації по попередженню вказаного виду злочинів.

На захист виносяться такі основні положення:

- на підставі вивчення й аналізу кримінальних справ по крадіжках з проникненням у житло класифікуються різноманітні дії крадіїв – підготовка до крадіжки, безпосереднє проникнення в помешкання, заволодіння матеріальними цінностями, приховування слідів злочину, – які вже висвітлено в навчально-методичній літературі, а також нові, сучасні організаційні та професійні способи вчинення цього злочину;

- визначається ефективна роль інформаційної бази про крадіжки в порівнянні з оперативними повідомленнями для встановлення подібності та особи крадія;

- провадиться аналіз типових помилок, яких припускаються працівники слідчих та оперативно-розшукових органів під час першочергових слідчих дій, вказано на послідовність та спосіб огляду місця крадіжки в залежності від обставин вчинення злочину;

- з’ясовується роль спеціальних знань експерта-криміналіста та використання їх у виявленні, закріпленні й вилученні доказів на місці події, застосування технічних засобів при виявленні і фіксації слідів проникнення в житло;

– аналізується питання щодо процесуальних дій слідчого в складі слідчо-оперативної групи, розподіл обов'язків згідно вимог КПК України;

– досліджуються тактичні прийоми та дані психології допиту потерпілих, свідків квартирних крадіжок у залежності від конкретних обставин справи, доводиться необхідність аналізу та зіставлення доказів;

– обґрунтовується виправданість невідкладного обшуку необхідних об'єктів без санкції прокурора, процесуальні особливості його проведення й оформлення, вивчається урахування слідчим психологічних аспектів при проведенні обшуку, застосування техніко-криміналістичних засобів для виявлення викрадених речей та фіксації слідів;

– конкретизуються особливості узгодження і співпраці слідчого з іншими оперативними працівниками та спеціалістами при проведенні першочергових слідчих дій;

– узагальнюються особливості пред'явлення для впізнання речей, предметів, осіб, домашніх тварин при розслідуванні крадіжок;

– розглядаються типові й нетипові підстави вчинення цього виду злочину та побудовані залежно від них версії; відзначається при цьому відсутність класифікаційного обліку за різними критеріями осіб крадіїв, за різними соціальними групами;

– наводиться порівняльна характеристика типових версій при крадіжках, пропонуються заходи по їх перевірці, аналіз отриманої інформації, процесуальне закріплення перевірки версії;

– доводиться практична користь висунення різних версій, планування конкретних слідчих дій на всіх етапах розслідування справи; відмічається значимість розробки типових програм (моделей), застосовуваних у діяльності оперативних груп міськрайвідділів; прослідковуються динаміка та коригування планування на різних етапах слідства залежно від фактичних чи нововиявлених обставин;

– розкриваються переваги й недоліки різних форм взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів при розслідуванні квартирних крадіжок залежно від обставин злочину та стадії слідства;

– аргументується необхідність створення спеціалізованих слідчо-оперативних груп у масштабі району, міста, області, регіону, до складу яких повинні входити кваліфіковані фахівці – криміналісти, консультанти, озброєні найновішою електронно-обчислювальною, оперативною і криміналістичною технікою, сучасними засобами зв'язку й передачі інформації, що дасть можливість мобільно перекрити будь-які можливості крадіям чинити злочин;

– пропонуються методи усунення умов, обставин, причин, мотивів

учинення крадіжок особистого майна з помешкань громадян;

– порушується проблема психологічного впливу соціального й мікросередовища на особистість при формуванні її антигромадської поведінки.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає в тому, що в ній об'єктом дослідження є окремий вид злочину – квартирні крадіжки, класифікуються їх види, способи, на науковій та практичній основі створена методика їх розслідування. Розглянуто особливості провадження окремих слідчих дій, тактичних операцій, організацію та планування розслідування, запропоновано конкретні дії по профілактиці цього виду злочинів. Розробка тактичних прийомів слідства, пропозиції, висновки можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців у юридичних вузах, у системі підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, у практичній роботі слідчих відділів та оперативних працівників.

Апробація результатів дослідження. Дисертація підготовлена на кафедрі криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею і рекомендована до захисту. Основні її положення оприлюднені на конференції “Актуальні проблеми юридичної науки”. – Харків, 2000.

Публікації. За темою дисертації автором опубліковано 4 статті, з них 3 статті — в наукових фахових виданнях, та тези наукової доповіді.

Структура роботи. Дисертація складається з чотирьох розділів, які об'єднують дванадцять підрозділів, та списку використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ перший – *“Криміналістична характеристика квартирних крадіжок”* складається з трьох підрозділів, присвячених дослідженню способів учинення і приховування квартирних крадіжок, типових слідів, характерних для цього виду злочинів, особистості злочинця та інших елементів криміналістичної характеристики.

Аналізуючи існуючі в криміналістиці точки зору, автор вирізняє основні структурні елементи криміналістичної характеристики квартирних крадіжок:

- 1) способи підготовки, вчинення і приховування злочину, а також особливості залишених слідів;
- 2) обстановка (час, місце, інші обставини), у якій готується злочинець до квартирної крадіжки і вчинює її;
- 3) безпосередній предмет злочинного посягання;

4) особистість злочинця;

5) особистість потерпілого від квартирної крадіжки.

Слідча практика показує, що в останні роки квартирні крадіжки набувають більш організованої і професійної спрямованості, відрізняються кваліфікованими способами вчинення, що включає в себе різноманітність дій по підготовці до крадіжки, безпосередньому проникненню в помешкання, по заволодінню матеріальними цінностями та приховуванню слідів злочину.

Вивчивши значну кількість кримінальних справ і спираючись до дослідження, викладені в криміналістичній літературі, дисертант узагальнює такі суб'єктивні чинники, що впливають на вибір злочинцем способу вчинення квартирної крадіжки:

а) знання злочинцем розташування об'єкта крадіжки, будови запорів дверей, місць знаходження цінностей, розпорядку дня потерпілого тощо;

б) наявність (або відсутність) "крадійського досвіду", можливість використати звичні прийоми і хитрощі;

в) відмінні особливості психічного портрету злочинця, його вік.

Об'єктивними чинниками, що впливають на вибір способу вчинення цього виду злочину, виступають:

а) характер і будова об'єкта, звідки викрадається майно, з точки зору складності проникнення;

б) наявність співучасників;

в) наявність необхідних знарядь злочину, а також зручних засобів пересування, що дає злочинцеві можливість розрахувати час на вчинення злочину і можливість втечі з місця події.

На підставі вибіркового вивчення слідчої практики по справах про квартирні крадіжки виявлено низку способів проникнення в житло, які дослідник класифікує залежно від самого способу проникнення – відкритого або зі зломом.

До них належать:

I. Крадіжки, що вчинюються відкритим способом:

1. Проникнення в помешкання з використанням вільного доступу через залишені відкритими двері чи вікна.

2. Проникнення в житло під раніше вигаданим для жертви приводом.

3. Використання спільного проживання з жертвою або встановлених довірливих відносин з нею.

4. Так звана "домашня" крадіжка.

II. Крадіжки, вчинені зі зломом:

1. Проникнення в помешкання через двері шляхом:

- а) вибивання (віджиму) дверей тілом, ногами (грубий злом);
- б) віджиму дверей пристосованими для цього знаряддями злому;
- в) віджиму дверей інструментами господарсько-побутового призначення;

- г) просвердлювання отвору в дверях для відчинення замка зсередини;
- д) вибивання, вирізання фільонок;
- е) випилювання замка;
- ж) пошкодження петель дверей, вибивання шпонки петлі.

2. Проникнення через двері помешкання шляхом підбору ключів до запиральних пристроїв.

3. Проникнення через вікно.

4. Проникнення через балкон.

5. Проникнення через стелю, стіну.

Зазначений перелік не є вичерпним, можливі й інші способи проникнення в помешкання (наприклад, з використанням карнизу будинку, сусіднього балкона, водостічних труб, дерев, що ростуть поруч, тощо).

Акцентується увага на важливості участі фахівця під час огляду місця події, який надає допомогу слідчому:

- у визначенні місця знаходження зламаних злочинцем запиральних пристроїв, сховищ, без пошкодження яких неможливе вилучення цінностей, що там знаходились;

- у вирішенні питання про використання знарядь злому для пошкодження або руйнування перешкод;

- у знаходженні слідів використаних знарядь злому;

- у фіксації виявлених слідів;

- у виявленні в слідах злому мікрооб'єктів;

- у виконанні необхідних вимірів та опису слідів знарядь злому в протоколі огляду місця події;

- у вилученні з місця огляду і в пакуванні слідів та виявлених знарядь злому;

- у попередньому вивченні й аналізі ознак знайдених знарядь злому та їх слідів з метою отримання відомостей про подію злочину і даних для пошуку злочинця.

Досліджуються типові сліди, характерні їх ознаки при крадіжках щодо способу проникнення на місце злочину, пошуку матеріальних цінностей і заволодіння ними. Дається опис звичних механізмів утворення слідів під час проникнення, злому та інших дій крадіїв, встановлення яких у процесі розслідування дозволяє судити про знаряддя злому, а часто й про особистість злочинця.

Крім того, встановленню і викриттю особи, яка вчинила квартирну крадіжку, сприяють, як вважає автор, виявлені під час огляду місця події мікрооб'єкти, основним зосередженням яких є місце злому. Пояснюється це тим, що крадій, знаряддя злому і зламана перешкода в момент її подолання знаходяться в тісному контакті між собою і можуть стати джерелами утворення мікрооб'єктів, а також їх носіями.

Особлива увага приділяється характеристиці квартирної крадіжки, якою дослідник класифікує за віком, часом вчинення квартирних крадіжок, предметом злочинного посягання, зовнішніми даними. Оскільки квартирні злодії – це в основному молоді люди, детально обстежуються причини, які сприяють і спонукають до вчинення ними зазначених правопорушень. Це насамперед неусвідомленість про можливу відповідальність за вчинений злочин, відсутність життєвого досвіду, недоліки сімейного виховання, кримінальне оточення.

Автор поданої до захисту дисертації досліджує групи віктимогенних ситуацій, які часто створюють самі потерпілі від злочину. До першої групи ситуацій, вважає він, можна віднести поведінку громадян, які знаходять приводи до відвідування помешкання, відкрито демонструють своє багатство, вихваляються ним. До другої групи належить поведінка господарів помешкання, які, нехтуючи елементарними заходами перестороги до охорони свого житла й майна, залишають ключі під дверним килимком або взагалі відкритими двері, балкони чи вікна. Третю ситуаційну групу становлять способи життя тих господарів, які так би мовити схильні стати жертвами злочинців, які живуть явно не за своїм достатком, а за рахунок переважно незаконного бізнесу, також колекціонери, антиквари, особи, які часто виїжджають у закордонні відрядження, та ін.

Розділ другий – *“Початкові слідчі дії при розслідуванні квартирних крадіжок”* містить чотири підрозділи, у яких досліджуються невідкладні першочергові слідчі дії, їх організаційні й тактичні підстави.

Обґрунтовується твердження про особливе значення огляду місця події по даній категорії злочинів, конкретизуються питання, що стоять перед слідчим під час проведення огляду місця події і які можуть дати певну характеристику, уявлення про злочин для встановлення всіх елементів його складу.

Огляд місця події є незамінною слідчою дією, оскільки інформацію, отриману при огляді, у більшості випадків неможливо здобути шляхом проведення інших слідчих дій. Численні дані слідчої та судової практики свідчать, що зволікання з виконанням цієї дії найбільшою мірою негативно впливає на якість розслідування. Обстановка на місці події може швидко змінитися, сліди злочину зникнути, а злочинці отримують можливість їх знищити, заховати або

реалізувати викрадене, змінити місце проживання. Отже, чим меншим буде проміжок часу між отриманим повідомленням про вчинений злочин і проведенням початкових слідчих дій (так звана реакція на подію), тим повніші й цінніші дані можуть бути отримані в результаті розслідування. Саме цим можна пояснити невідкладність початкових слідчих дій по справах про квартирні крадіжки.

Дисертант виокремлює фігуру слідчого під час проведення огляду місця події в силу його процесуального становища та ролі координатора дій учасників огляду. Оскільки його поведінка при цьому потребує вміння зосередитися, керувати діями учасників огляду, пропонується ввести чіткий розподіл функцій останніх.

У даному науковому дослідженні обстоюється думка про доцільність і необхідність участі в розслідуванні квартирних крадіжок фахівця – експерт-криміналіста та про розмежування обов'язків членів групи, що виїжджає на місце події. Здобувач поділяє точку зору тих правників, які вважають, що участь у проведенні огляду місця події декількох слідчих є недоцільною.

У роботі деталізуються: методи огляду, порядок проведення огляду приміщення, предметів, способи проникнення крадія в помешкання, способи зломів дверей та запиральних пристроїв (задвижок, гачків, ланцюжків, клямок) на дверях, вікнах, використання прилеглих до будинку територій, а також ознаки, характерні для інсинування квартирної крадіжки.

Загальне уявлення про подію злочину можна вважати і типовою версією (можуть бути дві й більше суміжних версій) про цю подію, її характер та зміст, відповідно до чого окреслюються межі огляду місця події, вибирається метод дослідження. У перебігу дослідження місця події ця початкова уява може одержати повне чи часткове підтвердження або зазнати суттєвих змін. Однак без цієї провідної лінії огляд є лише механічним “фотографуванням” обставин місця події.

У дисертації обґрунтовується думка про важливість дослідження слідів (рук, ніг, взуття, замків, мікрооб'єктів), виявлених під час огляду, та про їх інформаційне значення для слідства.

Відстоюється думку про вимогу необхідності застосування під час проведення огляду різноманітних техніко-криміналістичних засобів, які допоможуть у виявленні слідів та мікроскопічних частинок, що містять часом значну інформацію про ті чи інші факти злочину. Засоби обчислювальної техніки, на думку дисертанта, теж можуть надати суттєву допомогу в розшуку викрадених речей. Пропонується інформацію про останні з вказівкою прикмет, номера кримінальної справи. інших атрибутів зберігати в пам'яті персональних

комп'ютерів чергових частин.

Аргументується необхідність повного та якісного фіксування всіх деталей виявленого в протоколі огляду місця події, де результати огляду знайдуть своє доказове значення. Значну допомогу при цьому, вважає автор, може надати складений слідчим детальний план місця події.

Під час огляду місця події більшість розумових завдань слідчому доводиться вирішувати в умовах дефіциту інформації. Спираючись на виявлені факти, явища, прикмети, він використовує свої знання, професійний, життєвий досвід незрідка на рівні інтуїтивних припущень. Слідча інтуїція – це основана на досвіді та знаннях інтелектуальна можливість швидко знаходити рішення творчого завдання при наявності обмеженого початкового матеріалу. Вона відіграє позитивну роль у знаходженні істини, збиранні доказів, виборі найефективніших прийомів розслідування.

Докладно розглядаються вимоги до проведення допитів потерпілого та свідків, особливості встановлення психологічного контакту, які при цьому слід використовувати, досліджується попереднє вивчення особи злочинця за характером викрадених речей, що може надати вагому допомогу слідчому при проведенні першого допиту чи опитування крадія. Конкретизуються інші тактичні прийоми, які має застосовувати слідчий під час проведення допитів для отримання правдивих показань свідків і потерпілого, а також зазначаються чинники (об'єктивні й суб'єктивні), які можуть зашкодити чи якимось вплинути на сприйняття свідками явищ.

Так, індивідуальний підхід до свідка (або потерпілого) передбачає важливість враховувати і своєрідність умов формування тих чи інших рис його особистості. Необхідно не просто констатувати останні, але й знати, як ці риси формувалися, які умови сприяли їх становленню в позитивному напрямку, хто і як впливає на цю людину, наскільки авторитетні для неї оточуючі особи, як проявляється та чи інша риса – епізодично, стихійно, нетипово для її поведінки або, навпаки, вона для неї характерна. Слідчий повинен уміти проникати в психологію іншої людини, враховувати її почуття, тобто володіти мистецтвом емпатії і рефлексивного мислення, а також психотехнікою довірливого спілкування.

Разом з тим психологічний контакт не можна розглядати як взаємні поступки. Допитуваний, як правило, добре розуміє завдання слідчого і цінує в ньому його професіональні якості. Ці вимоги обумовлюють комунікабельну поведінку слідчого як активний прийом формування контакту з учасниками дії.

При допиті потерпілого застосовується комплекс тактичних прийомів, що ґрунтуються на психології відносин слідчого з учасниками слідчих дій. Такі

тактичні прийоми, як формування психологічного контакту й аналіз свідчень, застосовуються в кожному випадку, бо без контакту неможливо розраховувати на отримання правдивих свідчень, а без аналізу останніх важко визначити їх правдивість і достовірність.

До інших тактичних прийомів належать надання допомоги для відновлення в пам'яті забутого й відтворення сприйнятого, безпосередній психологічний вплив зміни негативної позиції, отримання правдивих свідчень. Вони застосовуються лише у випадках необхідності, коли контакт не вдалося встановити, а негативна позиція потребує використання відповідних прийомів для її трансформування в позитивну.

Автор обстоює думку про невідкладність проведення такої слідчої дії, як обшук, підґрунтям якої мають бути продумані й обґрунтовані слідчі версії, застосування при цьому певних правил, які забезпечують безпеку, вміння слідчого вести ефективне спостереження за обстановкою, поведінкою та реакцією оточуючих, розпізнавати їх психічний стан.

Обшук провадиться з метою отримання судових доказів. Проведені паралельно з цим оперативно-розшукові заходи не мають процесуального значення, а відіграють допоміжну роль. Додатковою метою обшуку є виявлення речей і предметів, вилучених з громадянського обігу і заборонених для користування, а також пошук майна для забезпечення відшкодування заподіяної шкоди або можливої конфіскації.

Прийнято розрізняти декілька видів обшуку в залежності від тих чи інших підстав їх диференціювання. За характером об'єктів пошуку розрізняють обшуки, спрямовані на виявлення засобів і знарядь учинення злочину, предметів злочинного посягання, слідів, документів та ін. Особистий обшук у справах про квартирні крадіжки в переважній більшості випадків провадиться водночас із затриманням підозрюваного. Дисертант вважає, що одночасно з цим залежно від слідчої ситуації на початковому етапі розслідування є доцільним проведення обшуку приміщення. При цьому слід вирішити питання про те, які технічні засоби можуть чи повинні бути використані під час його проведення (це, зокрема, судово-оперативна фотографія, вимірвальна техніка, металолукачі, портативні джерела ультрафіолетових та інфрачервоних променів та інші засоби, розроблені криміналістикою).

Наголошується також на виборі відповідного моменту обшуку, зазначаються види місць приховування викраденого, знарядь злочину, інші предмети, що стосуються вчиненого злочину, акцентується увага на важливості для виявлення схованого встановлення психологічного контакту з особами, у яких провадиться обшук.

У деяких ситуаціях початковою, невідкладною слідчою дією у справах про квартирні крадіжки є пред'явлення для впізнання. Аналіз слідчої практики свідчить, щонайчастіше таким об'єктом є людина; тому дисертант пропонує ширше застосовувати можливості фотографування й такі методи, як спостереження за реакцією, психічним станом впізнаючого і впізаного.

Необхідність пред'явлення осіб для впізнання виникає, як правило, в ситуаціях, коли: а) свідок – очевидець крадіжки заявляє, що підозрюваний йому невідомий, але він може впізнати його; б) свідок або підозрюваний стверджує, що квартирна крадіжка вчинена в співучасті з конкретною особою, але остання категорично заперечує не тільки свою причетність до злочину, але й сам факт їх знайомства; в) підозрюваний, який зізнається у вчиненні крадіжки, стверджує, що може впізнати свідка або потерпілого.

Розділ третій – *“Планування та організація розслідування квартирних крадіжок”* містить методіку висунення версій, типових для квартирних крадіжок, їх перелік, рекомендації по вибору напрямку розслідування, по плануванню конкретних слідчих дій, їх поєднанню з оперативно-розшуковою діяльністю.

У цій частині дисертації використано наукові дослідження таких учених, як Н.Н. Баранов, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, С.В. Винаградов, Ф.В. Глазирін, А.К. Звірбуль, В.Є. Капітонов, О.М. Ларін, Г.Н. Муд'югін, В.П. Петруньов, Н.О. Селиванов, В.І. Смыслов, В.Ю. Шепітько, Н.А. Якубович та ін., у роботах яких порушувалися розглядувані питання.

Зазначається, що на першому етапі, коли слідчий має мінімум інформації про злочин, важливу роль для планування розслідування і проведення невідкладних слідчих дій відіграють так звані типові слідчі версії. За їх основу править спільність ознак і повторюваність способів крадіжки, наявність аналогічних умов і місць їх учинення та інші подібні обставини. Аналізуючи й оцінюючи початкову ситуацію, слідчий дає найбільш загальне припустиме пояснення минулій події, виходячи з узагальнення слідчої практики, свого особистого досвіду та рекомендацій криміналістики.

Відомості про фактичні дані, які є підставою для побудови версій, слідчий повинен черпати з будь-яких джерел. На відміну від доказуваних фактів по справі, які відповідно до вимог процесуального закону можуть бути встановлені лише суворо обмеженим колом доказів, дані, які використовуються для побудови версій, ніяких процесуальних обмежень не мають. Основними джерелами фактичних даних служать передбачені законом докази: показання свідків, потерпілих, обвинувачених, висновки експертів, речеві докази, протоколи огляду місця події й обшуку. Однак поряд із цими процесуальними дже-

релами для побудови версій слідчий може користуватися й іншими, зокрема, матеріалами, зібраними в результаті застосування оперативно-розшукових заходів, випадковими відомостями, які не мають певного джерела, тощо.

Підставою для висунення версії про суб'єкт злочину можуть бути різні факти: а) сліди і предмети, залишені злочинцем на місці злочину; б) прикмети зовнішності й одягу злочинця, повідомлені свідками; в) дані про спосіб учинення або приховання злочину, який міг бути застосований лише певними особами; інші обставини.

На практиці в основу плану кладеться аналіз слідчих версій про особу, яка вчинила крадіжку, або про коло осіб, серед яких слід шукати крадія, місце його знаходження, а також про приховування чи реалізацію викраденого майна.

Автор поділяє припущення, що по деяких кримінальних справах планування й організація розслідування мають здійснюватися відповідно не до версій, а до напрямків роботи, що поєднують декілька однорідних або тісно пов'язаних між собою заходів (слідчих дій, оперативно-розшукових і організаційно-технічних заходів).

Звертається увага на те, що питання, висунені для перевірки версій, повинні бути обстежені всіма можливими шляхами з метою отримання найвчепливіших відповідей. При цьому слід прагнути забезпечити невідкладне проведення тих слідчих дій і заходів, несвоєчасне здійснення яких може потягти за собою видозміни або знищення доказів. Необхідно забезпечити також доцільну послідовність усіх дій з точки зору тактики розкриття крадіжки, з тим щоб визначити злочинців, попередити їх протидію, домогтися найбільшої ефективності вжитих заходів.

При нормальному перебігу розслідування в результаті перевірки всіх включених до плану версій на кінець слідства має залишитися тільки одна, яка підтвердилася; усі ж останні повинні бути спростовані. Якщо всі версії, що перевірялися, будуть спростовані, це означає, що слідчий не включив до плану слідства ту, яка відповідає дійсності, отже, питання побудови слідчим нових версій потребує подальшого опрацювання. Однак, якщо наприкінці перевірки залишаються дві (або більше) неспростованих версій, це свідчить, що перевірка провадилася недостатньо глибоко і що розслідування було неповним, бо не вдалося виявити потрібні факти, які повинні спростувати всі версії, крім однієї.

Після визначення планування як динамічного процесу, як основного засобу організації слідства автор робить висновок, що головне в розслідуванні – це встановлення наявності (або відсутності) складу злочину і встановлення злочинця.

План розслідування має відбивати процес розвитку й побудови версій,

способи, шляхи й результати їх перевірки від початку справи і до її закінчення. При розслідуванні квартирних крадіжок в умовах постійного переміщення людей належить чітко намітити обсяг слідчих дій, визначити форми взаємодії з працівниками міліції і методи їх використання для виявлення свідків – очевидців злочину, розшуку предметів, які зникли з місця події, переслідування злочинця по “гарячих” слідах, обстеження району події, проведення огорожувальних заходів, перешкоджаючих втечі крадія, і провести інші невідкладні дії по розкриттю злочину.

При одержанні повідомлення про крадіжку відразу ж повинна бути встановлена взаємодія слідчого з органом дізнання: це складання узгоджених планів, спільне проведення слідчих дій та інших заходів. Необхідність такої взаємодії, на думку автора, обумовлена, по-перше, спільністю поставленого завдання по рішучому посиленню боротьби зі злочинністю. По-друге, слідчий, оперативний працівник, експерт-криміналіст, дільничний оперуповноважений, представники інших підрозділів внутрішніх справ застосовують різні способи й методи діяльності, використання яких в єдиному комплексі взаємопов’язаних і доповнюючих один одного цілеспрямованих заходів дозволяє забезпечити більш ефективний і високий рівень розкриваності квартирних крадіжок.

Складаючи спільний план розслідування, слідчий попередньо обговорює його з працівниками органів дізнання. Але право остаточного вирішення по суті плану належить слідчому. Проте питання про форми передачі інформації законом не регламентовано і на практиці воно отримує різне вирішення. В одних випадках працівники органів дізнання повністю знайомлять слідчого з усіма даними, зібраними по справі оперативним шляхом, а в інших – слідчому надається лише довідка або відомості, у яких працівник дізнання викладає зібрані дані, іноді випускаючи важливі деталі, які, на його думку, є несуттєвими або не відповідаючими дійсності. Така “обробка”, вважає дисертант, значно знижує цінність інформації. Обізнаний краще від інших з матеріалами розслідування, слідчий може надати більш суттєвого значення обставинам, аніж менше освідомлений працівник органу дізнання, який вважає їх незаслужуваними уваги. Знання всіх деталей з оперативно-розшукових даних дозволить слідчому вирішити, чи вони взагалі являють собою будь-яку цінність. Вкрай важливо при цьому, щоб оперативні працівники не тільки знали, які саме фактичні дані цікавлять слідчого, але й мали чітку уяву про способи їх використання в кримінальному судочинстві. Здобувач вважає за доцільніше, коли етап їх взаємодії розпочинається від моменту огляду місця події і закінчується завершенням слідства, зумовлюючи спільність завдання і комплекс засобів та методів діяльності.

Найбільше важливою формою такої взаємодії, зазначає дисертант, є проведення тактичних операцій, до складу яких входять слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, націлені на вирішення певного завдання, які можна визначити як “розшук злочинця”, “затримання по гарячих слідах”, “розшук викраденого майна”.

У розділі четвертому – “Профілактика квартирних крадіжок” обґрунтовується доцільність виявлення причин та умов, які сприяють учиненню злочинів, їх встановлення на самому початку слідчих дій у справах про квартирні крадіжки. Для цього, вважає автор, необхідно систематично концентрувати в комп’ютерній мережі інформацію, що представляє інтерес у боротьбі з цього виду злочинами, системно її аналізувати і застосовувати в профілактичних заходах.

Узагальнення та аналіз слідчої практики дозволяє зробити висновок, що в масі обставин, специфічних для квартирних крадіжок, слід виокремлювати дві групи обставин: по-перше, обставини, під впливом яких в обвинуваченого сформулювалася антисуспільна установка і крадізька спрямованість у спосіб життя, а по-друге, обставини, через які стало можливим учинення однієї або декількох крадіжок із проникненням у помешкання громадян.

В умовах безкарності за вчинення будь-якого злочину антигромадські погляди можуть не тільки залишитись, але й закріпитися. Тому встановлення і своєчасне усунення обставин учинення злочинів мають значення не лише для розкриття крадіжок, а й для успіху профілактичних заходів.

У висновку викладено найважливіші положення дисертаційного дослідження, які мають теоретичне та практичне значення, а також містяться рекомендації, спрямовані на вдосконалення слідчої та оперативно-розшукової діяльності у розкритті й розслідуванні квартирних крадіжок.

Названі положення знайшли своє відбиття:

– у визначенні основних елементів криміналістичної характеристики квартирних крадіжок;

– у рекомендаціях по проведенню початкових слідчих дій та тактичних операцій, спрямованих на отримання найбільш важливої доказової інформації;

– у розробці типових версій при розслідуванні цього виду злочинів, визначених слідчими ситуаціями, та в опрацюванні комплексу слідчих та оперативно-розшукових заходів по їх перевірці;

– у рекомендаціях по плануванню та організації слідчої та оперативно-розшукової роботи на всіх етапах розслідування;

– у пропозиціях, спрямованих на оптимізацію взаємодії слідчих та

оперативно-розшукових органів, необхідної в розслідуванні цього виду злочинів;

– у розробці заходів по профілактиці квартирних крадіжок.

За темою дисертації автором опубліковані такі роботи:

1. Швидкий А.Г. Криминалистическая характеристика квартирных краж // Актуал. пробл. государства и права: Сб. науч. тр. – Одесса, 1996. – Вып. 3. – С. 257-269.

2. Швидкий А.Г. Осмотр места происшествия при расследовании квартирных краж // Нова Конституція України і проблеми вдосконалення законодавства: Темат. зб. наук. праць. – Харків: Нац. юрид. академія України, 1997. – С. 198-206.

3. Швидкий О.Г. Допит потерпілого при розслідуванні квартирних крадіжок // Актуал. пробл. держави та права: Зб. наук. праць. – Вип. 5. – Одеса, 1998. – С. 57-66.

4. Швидкий А.Г. Тактические операции при расследовании квартирных краж // Актуал. пробл. юрид. науки: Тези доп. та наук. повідом. наук. конф. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 88, 89.

5. Швидкий О.Г. Профілактика квартирних крадіжок // Пробл. законності. – Вип. 43. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 193-198.

АНОТАЦІЇ

Швидкий О.Г. – Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харків, 2000.

Дисертація є дослідженням на монографічному рівні проблем планування та організації початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок. У роботі розглядаються питання криміналістичної характеристики даного виду злочинів, визначаються її елементи, детально досліджуються такі з них, як способи вчинення та приховування крадіжок, типова слідова картина, особистість злочинця, особистість потерпілого.

Обґрунтовується найбільш оптимальна система початкових слідчих дій, провадження яких обумовлює отримання інформації, що сприяє найшвид-

шому розслідуванню злочинів. У зв'язку з цим вирішено такі слідчі дії, як огляд місця пригоди, допит, обшук, пред'явлення для впізнання. Особлива увага приділяється цілеспрямованому огляду, який допомагає пошуку слідів знаряддя злочину, пальців рук, взуття, наявності мікроб'єктів.

Докладно обстоюється думка про надзвичайну важливість планування та організації розслідування, зокрема, висунення слідчих версій у залежності від слідчих ситуацій та методів опрацювання їх перевірки.

Запропоновано рекомендації щодо організації розслідування, взаємодії слідчих та оперативно-розшукових дій, проведення тактичних операцій, які забезпечують швидке вирішення слідчих завдань.

У дисертації зазначається, що найважливішою формою взаємодії слідчих та оперативно-розшукових органів є проведення тактичних операцій, до яких належать слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, такі як розшук злочинця, затримання по "гарячих слідах", розшук викраденого майна, які спрямовані на вирішення певних слідчих завдань.

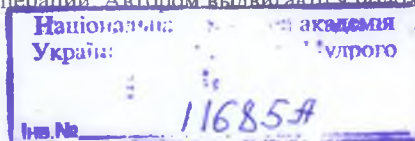
На підставі узагальнення та аналізу значного обсягу практики розслідування цього виду злочину сформульовано пропозиції щодо профілактики квартирних крадіжок.

Ключові слова: криміналістична характеристика квартирних крадіжок, планування та організація розслідування, профілактика злочинів.

Швыдкий А.Г. – Планирование и организация первоначальных следственных действий при расследовании квартирных краж. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 2000.

Диссертация представляет собой исследование на монографическом уровне проблем планирования и организации первоначальных следственных действий при расследовании квартирных краж. В работе подробно рассматриваются вопросы криминалистической характеристики квартирных краж, производства первоначальных, неотложных следственных действий при расследовании этого вида преступлений. Обозначены элементы криминалистической характеристики и их взаимосвязь, обуславливающие определение основных направлений расследования. Обосновывается ряд новых положений, касающихся планирования и организации расследования, в частности: производства первоначальных следственных действий, выдвижение следственных и розыскных версий, проведение тактических операций. Автором выдвигаются положения о

наиболее оптимальной системе первоначальных следственных действий, обеспечивающих получение доказательственной информации о преступлении. В этой связи детально рассмотрены такие следственные действия, как осмотр места происшествия, допрос свидетелей и потерпевших, обыск, предъявление для опознания. Особое внимание в диссертации уделяется целенаправленному осмотру, в том числе с участием специалистов, который может способствовать поиску следов орудий взлома, следов рук, обуви, наличия микрообъектов, имеющих значение для последующего экспертного исследования. Предложены научно обоснованные рекомендации по взаимодействию следственных и оперативно-розыскных органов в целях эффективности расследования. Аргументированы наиболее оптимальные меры, обеспечивающие профилактику квартирных краж.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика квартирных краж, планирование и организация расследования, профилактика преступлений.

Shvydkiy A.G. Planning and organizing the initial investigation by the inquiry on the house-breaking. – Manuscript.

Thesis for a degree of science in law, specialty 12.00.99 – criminal procedure and criminal law, court examination. National Ukrainian Law Academy named after Yaroslav Mydriy, Khakov, 2000.

The thesis constitutes the monographic level research on the problems of planning and organizing the primary investigation by the inquiry on the house-robbery.

The work considers in detail the questions of the criminalistic characteristics of the house-robbery, execution of initial urgent inquiry, investigating this kind of crime.

The elements of the criminalistic characteristics are designated, as well as their correlation, that determines the main directions of the investigation. Some new statements are validated, that are relevant to the investigation planning and organizing, particularly to the execution of the initial inquiry, advancing investigation and preliminary trial versions, conducting tactical operations. Some scientific-proved recommendations on the interaction. The most effective measures, ensuring the precautions against the house-robbery, are determined.

Key words: criminalistic characteristic thefts from apartmints, planning organizing of the investigation, privintion of crime.

